

Miho Skljarov

PRAKTIČNE VJEŽBE ZA RAZVIJANJE SPOSOBNOSTI SLUŠANJA I RAZUMIJEVANJA*

Vježbe za razvijanje slušanja i razumijevanja možemo dijeliti prema različitim kriterijima:

1. S obzirom na nastavni proces: a) na vježbe koje se provode na određenoj etapi nastavnog procesa i b) na vježbe koje se mogu provoditi na različitim etapama nastavnog procesa,
2. S obzirom na različiti jezični materijal imamo: a) vježbe za usvajanje fonetskog materijala, b) vježbe za usvajanje leksičkog materijala i c) vježbe za usvajanje leksičkog i gramatičkog materijala itd.
3. S obzirom na stupanj usvajanja jezičnog materijala imamo: a) vježbe za razvijanje vještina i navika slušanja, b) vježbe za razvijanje vještina i navika slušanja i pismenog izražavanja, c) vježbe za razvijanje navika i umijeća usmenog izražavanja itd.

Pri provođenju vježbi za razvijanje slušanja i razumijevanja pred učenike treba postaviti lagan i jednostavan zadatak koji će ih privući da pažljivo i sa zanimanjem prate rad. Zadaci mogu biti različiti, a obično se prilagođavaju tipu vježbe i jezičnom materijalu koji se obrađuje. Učenici se mogu takmičiti tko će bolje, brže ili točnije izvršiti neki zadatak: ponoviti neke rečenice za nastavnikom, ispričati zašto se Petar razbolio, pronaći što je Sonja zaboravila kupiti na tržnici, pogoditi u kojem se prijevoznom sredstvu Renata dva puta vozila i sl.

Pripremni razgovor

Na prvom satu obrade nove lekcije nastavnik posebno obraća pažnju razvijanju navika slušanja i razumijevanja u pripremnom razgovoru (usmenoj pripremi) i čitanju sa zatvorenim knjigama. Pripremni se razgovor najčešće provodi prije čitanja novog štiva.¹ On nije vezan isključivo uz razvijanje slušanja i razumijevanja. Kad učenike upoznae s novim jezičnim materijalom, nastavnik će nastojati da im ga približi na taj način što će:

* Ovaj članak je nastavak članka »Slušanje i razumijevanje«. Vidi: *Strani jezici* 1972/3, str. 171—180.

¹ Vidi: Skljarov: »Pripremni razgovor u obradi štiva.« *Zbornik radova posv. VII kongresu jugoslavenskih slavista*, Zagreb, 1972.

1. upoznati učenike s ključnim dijelom novog jezičnog materijala kako bi im olakšao njegovu usvajanje,
2. novi materijal iznijeti u jezičnom kontekstu koji je učenicima poznat,
3. taj materijal uzimati kompleksno, nastojeći da ga učenici prije čuju i razumiju, a zatim pravilno izgovore, da vide njegovu grafičku sliku (zapisanu na ploči) i da ga sami zapisuju.

Pripremni razgovor često se provodi na prvom satu obrade nove lekcije prije čitanja novog štiva tako da nastavnik dio nove leksike prezentira u kratkoj fabuli u kojoj je osim novog leksičkog materijala sve ostalo učenicima dobro poznato. Nove se leksičke jedinice nalaze u središtu pažnje, zapisuju se na ploči, često ponavljaju.

Pripremni razgovor provodi se i na drugim satima kad se učenicima želi približiti novi fonetski, gramatički ili drugi jezični materijal. Pojedini nastavnici, koristeći se dugo godina tom metodom, uspijevaju učenicima tako predočiti jezični materijal da ga oni već na uvodnom sporazumijevanju upamte i u velikoj mjeri usvoje.

Pripremni je razgovor jedna od najboljih i najaktivnijih nastavnih metoda za razvijanje navika slušanja i razumijevanja novog jezičnog materijala. Zato je važno da nastavnik uz ostale obrazovne ciljeve u vježbi istakne i ovaj u svim slučajevima u kojima se traži razvijanje slušanja i razumijevanja jezičnog materijala te da u toku vježbe pazi kako se taj cilj ostvaruje.

Čitanje sa zatvorenim knjigama

Čitanje sa zatvorenim knjigama i čitanje s otvorenim knjigama različite su nastavne metode koje se provode na različiti način i imaju različit cilj — prva razvija vještine, navike i umijeće slušanja i razumijevanja, a druga vještine, navike i umijeće čitanja. Prema tome, čitanje sa zatvorenim knjigama nije vježba u čitanju, već vježba u slušanju i razumijevanju. Ono, kao i svaka druga nastavna metoda, ima svoju motivaciju, cilj i tok radnje. Nastavnik i ovdje, kao i u svakoj drugoj nastavnoj metodi, određuje cilj čitanja i provjerava izvršenje tog cilja s nekoliko kraćih ili duljih pitanja. Velik broj nastavnika na prvom satu obrade nove lekcije poslije pripremnog razgovora čita novo štivo dva puta, prvi put učenici imaju zatvorene, a drugi put otvorene knjige. Ako nastavnik odmah poslije prvog čitanja traži da učenici otvore knjige te štivo čita drugi put, od čitanja sa zatvorenim knjigama učenici imaju malu ili nikakvu korist. Oni u većini slučajeva ne paze dok nastavnik čita jer ne vide konkretan cilj čitanja. Ali ako nastavnik poslije čitanja postavi učenicima dva-tri kratka pitanja, imajući na umu i jezični materijal koji je obrađen na pripremnom razgovoru, čitanje sa zatvorenim knjigama postaje korisna nastavna metoda za razvijanje slušanja i razumijevanja. Čitanje sa zatvorenim knjigama na drugom i trećem satu, kad su učenici u stanovitoj mjeri već usvojili novi jezični materijal, može imati kao svrhu stvaranje navika slušanja duljih zvučnih tekstova, stvaranje navika slušanja jezičnog materijala pri ubrzanom govornom tempu itd. Na početnom stupnju nastavnik ne mora svaki novi tekst čitati najprije sa zatvorenim, a zatim s otvorenim knjigama; čitanje sa zatvorenim knjigama on provodi kad smatra da je ono potrebno za razvijanje vještina slušanja i razumijevanja.

Testovi za razvijanje slušanja i razumijevanja

Razvijanje navika i vještina slušanja provodi se u posljednje vrijeme sve više pomoću različitih testova. Oni se primjenjuju ne samo za ispitivanje stupnja vještina i navika slušanja već i za njihovo uvježbavanje. Glavne su osobine testova jednostavnost i kratkoća. Lako se provode i mogu se primjenjivati u svakoj etapi nastavnog procesa. Testovi se mogu vrlo lako i brzo pregledati i ocijeniti, a njihovi rezultati saopćiti učenicima tako da oni odmah dobiju povratnu informaciju.

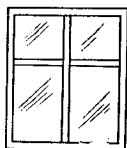
Kao pri razvijanju ostalih govornih vještina i navika, tako i pri razvijanju vještina i navika slušanja testovi omogućuju objektivnan način ispitivanja jer se pomoću njih uvijek ispituje točno određen broj jezičnih jedinica. Najpraktičniji testovi za razvijanje navika slušanja i razumijevanja jesu testovi dvočlanog i testovi višestrukog izbora, iako se za razvijanje tih navika nerijetko primjenjuju i ostali tipovi testova: testovi uspoređivanja i sređivanja, testovi nadopunjavanja i testovi dosjećanja. U njima se od učenika traži razumijevanje i usvajanje pojedinih jezičnih aspekata:

- leksike (usvajanje riječi, skupova riječi, fraza, sinonima, antonima itd.)
- fonetike (usvajanje fonema, akcenta, intonacije itd.)
- gramatike (usvajanje pojedinih gramatičkih oblika, gramatičkih struktura itd.) kao i
- zapamćivanje duljih i kraćih zvučnih tekstova i
- razvijanje mišljenja na stranom jeziku.

Pri razvijanju slušanja nastavnik obično ocjenjuje sposobnost učenika da slušaju dulje ili kraće odlomke zvučnog teksta. U raznim testovima on može tražiti da učenici na »listiću za odgovore« označe ono što su čuli, a zatim to ocjenjuje. Neki metodičari upozoravaju da upotreba papira i grafičko označavanje zvučnog teksta razbija pažnju učenika. To je svakako točno. Zato je kod učenika potrebno vrlo rano razvijati vještinu grafičkog označavanja zvučnog teksta. Ako nastavnik već od prve godine učenja navikava učenike da na posebne listiće točkom ili križićem bilježe ono što čuju pa ako se to redovito i planski provodi, učenici se brzo navikavaju na grafičko označavanje zvučnog teksta. Može se reći da s olovkom u ruci učenici aktivnije i pažljivije prate zvučni tekst jer se neprestano nalaze u situacijama u kojima se moraju kritički postavljati prema pojedinim dijelovima teksta: oni treba da svaki dio teksta zvučno razlikuju i tu razliku grafički označe.

Već na prvim satima učenja stranog jezika u osnovnoj školi, da se provjeri razumijevanje nove leksike, učenicima se mogu dati testovi dvočlanog izbora sa slikom:

1. Что это?



A. Это окно.

Б. Это дверь.

A. +

Б.

2. Что делает мальчик?



A. Мальчик ЕДЕТ.

Б. Мальчик ЕСТ.

A.

Б. +

Nastavnik pokazuje učenicima sliku i postavlja pitanje. Na svako pitanje moguća su dva odgovora: »A« ili »B«. Učenik ima pred sobom »listić za odgovore«, na kojem križićem označava pravilan odgovor:



	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
A	+									
B		+								

Kako su takvi testovi vrlo kratki, nastavnik ih već na početnom stupnju učenja povezuje u bateriju (niz testova istog tipa). U bateriju se obično povezuje po 10, 20, 30 itd. testova. Evo jedne baterije od deset testova:¹

- | | |
|---|---|
| 1. Что это?
(Slika vrata) | A. Это дверь.
B. Это окно. |
| 2. Что это?
(Slika olovke) | A. Это ручка.
B. Это карандаш. |
| 3. Что это?
(Slika viljuške) | A. Это тарелка.
B. Это вилка. |
| 4. Где мальчик?
(Dječak je u razredu.) | A. Мальчик дома.
B. Мальчик в классе. |
| 5. Где девочка?
(Djevojčica je na ulici.) | A. Девочка на улице.
B. Девочка в комнате. |
| 6. Где учитель?
(Nastavnik je ispred škole.) | A. Учитель перед домом.
B. Учитель перед школой. |
| 7. Где ручка?
(Pero je na klupi.) | A. Ручка на парте.
B. Ручка на стуле. |
| 8. Где дерево?
(Drvo je iza kuće.) | A. Дерево перед домом.
B. Дерево за домом. |
| 9. Что делает мальчик?
(Dječak sprava.) | A. Мальчик сидит.
B. Мальчик спит. |
| 10. Что делает девочка?
(Djevojčica čita.) | A. Девочка гуляет.
B. Девочка читает. |

Nastavnik provodi testiranje na ovaj način: on pokazuje slike i postavlja učenicima pitanja. Učenici odgovaraju pojedinačno ili u zboru. Zatim još jednom čita pitanje, a učenici označavaju pravilan odgovor na »listiću za odgovor«:

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
A	+				+		+			
B		+	+	+		+		+	+	+

Svih deset odgovora učenici bilježe na istom listiću. Nastavnik kontrolira odgovore. Za svaki pravilan odgovor učenik dobiva jedan bod. Ako je najveći broj učenika pravilno odgovorio, nastavnik još jednom čita pitanja iz testa i traži da se odgovori ponove u zboru, a ako ima veći broj netočnih odgovora, učenici 1—2 puta odgovaraju pojedinačno i u zboru, a zatim se testiranje ponavlja. Tako se radi i u slijedećim testovima.

¹ Primjeri u testovima daju se na ruskom jeziku. U literaturi označenoj na kraju članka naći će nastavnici slične testove na drugim stranim jezicima. U ostalim vježbama daju se primjeri na našem jeziku.

Uz dvočlani izbor nastavnik daje i testove višestrukog izbora:

1. Что это? А. Это дерево, Б. Это окно, В. Это дверь, Г. Это доска. (Slika drveta)
2. Кто это? А. Это учитель, Б. Это учительница, В. Это ученик, Г. Это ученица. (Slika nastavnice)
3. Где девочка? А. Девочка дома, Б. Девочка в классе, В. Девочка на улице, Г. Девочка в парке. (Djevojčica sjedi u parku.)
4. Что делает мальчик? А. Мальчик сидит, Б. Мальчик читает, В. Мальчик бежит, Г. Мальчик спит. (Dječak trči.)

Testovi sa slikama pogodni su za aktiviranje učenika u bržem usvajanju jezičnog gradiva. Negativna im je strana što ih nastavnik teže sastavlja od običnih testova. Pri sastavljanju treba paziti da grafička rješenja budu privlačna za učenike, a sve situacije jasne i pregledne kako bi učenici mogli lako i brzo riješiti test.

Različit izgovor pojedinih stranih glasova, sličnih glasovima materinskog jezika, učenik često ne primjećuje ni poslije nekoliko godina učenja, već ih prilagođuje glasovnom sistemu materinskog jezika. Kad se razviju nepravilne navike izgovora stranih glasova, teško ih je ispraviti. Testovi slušanja omogućuju učenicima da već na početnom stupnju uoče te razlike i razviju pravilne navike izgovora stranih glasova.

Glas »о« u ruskom i hrvatskosrpskom jeziku izgovara se različito. Da bi upozorio na tu razliku, nastavnik daje učenicima testove sa po dvije riječi — našom i ruskom — u kojima se glas »о« nalazi u sličnoj poziciji i traži da označe čuju li rusko »о« u prvoj ili u drugoj riječi: 1. он — он, 2. дом — дом, 3. стол — stol, 4. нос — nos, 5. сом — сом, 6. ночь — ноć itd.

Kako su takvi testovi veoma kratki, nastavnik obično daje bateriju od 20 do 30 testova. Evo jedne baterije od 30 testova, u kojoj se na navedeni način uvježbava izgovor ruskih naglašenih samoglasnika »о«, »ы« i »е«.

Сейчас вы услышите несколько пар слов. Если русское слово первое, поставьте крестик против буквы А, а если русское слово второе, поставьте крестик против буквы В.

ЗВУК О		ЗВУК Ы		ЗВУК Е	
1	дом — дом	1	сын — sin	1	это — eto
2	он — он	2	мыло — mило	2	gdje — где
3	стол — stol	3	рыло — рыло	3	села — sjela
4	нож — нож	4	ты — ti	4	jela — ела
5	ночь — ночь	5	сыт — сыт	5	дед — djed
6	но — no	6	рыба — rиба	6	Vera — Вера
7	что — što	7	было — било	7	Лена — Lena
8	нос — нос	8	рысь — рысь	8	ljetо — лето
9	дома — doma	9	вы — вы	9	vijek — век
10	кожа — koжа	10	шить — šiti	10	дело — djelo

Učenici rješavaju test na »listiću za odgovore«. Odgovori se upisuju samo pod A i B. Zatim nastavnik sakuplja sve listiće te po sistemu perforiranih kartica ispravlja sve testove u roku od dvije minute. To se radi na ovaj način:

testovi se sakupe, pravilno slože jedan iznad drugoga, nastavnik stavi na vrh listić s pravilnim odgovorima (koji je sam ispunio), a zatim šilom probuši sve kvadratiće u kojima se nalazi »+«. Ako su učenici pravilno odgovorili, i njima su probušeni kvadratići sa »+«, a ako nisu, na njihovim su listićima probušeni prazni kvadratići.

LISTIĆ ZA ODGOVORE

A

Razred

Test broj

Prezime i ime

Datum

Kartica 1

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
A										
B										
C										
D										

..... bodova

Kartica 2

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
A										
B										
C										
D										

..... bodova

Kartica 3

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
A										
B										
C										
D										

..... bodova

Ukupno bodova

Probušene listiće može nastavnik odmah vratiti učenicima radi kontrole (povratne informacije), a zatim opet sakupiti i poslije sata ocijeniti. Da ne gubi vrijeme pri dijeljenju i sakupljanju listića, nastavnik podijeli razred u skupine. On daje listiće vođama skupina, koji brzo razdijele i sakupe listiće. Kad se razred navikne na takav oblik testiranja, ono ne traje dugo — najviše desetak minuta. Tako nastavnik može u kratkom vremenu provjeriti mnogo jezičnog materijala. Ako se testovi češće provode, oni postaju dio nastavnog procesa, učenici ih lako, brzo i točno izvršavaju.

Da bi učenici što lakše osjetili razliku u izgovoru sličnih glasova u materinskom i u stranom jeziku (u ruskom jeziku (u naglašenih samoglasnika, mekih suglasnika itd.), nastavnik im može dati takve testove u kojima se ista riječ više puta ponavlja na stranom, a jednom na materinskom jeziku. Učenici označavaju kad se riječ ponavlja na materinskom jeziku:

1. А. стол 2. А. дом 3. А. sjela 4. А. сила
 Б. стол Б. дом Б. села Б. сила
 В. stol В. дом В. села В. сила
 Г. стол Г. дом Г. села Г. сила

		1	2	3	4	5
А				+		
Б					+	
В		+				
Г			+			

Ako se neki glas više puta kontrastivno ponovi, učenici lakše usvajaju njegovu pravilnu artikulaciju. Svaki od navedenih zadataka može se lako proširiti u bateriju od 10 testova, pa će tako i frekventnost usvajanja novog glasa biti veća.

Znaју li učenici одредити mјесто logičkog akcenta u rečenici, nastavnik može provjeriti pomoću slijedeće baterije od 10 testova:

На каком слове находится логическое ударение в данных предложениях?

1. Миша пишет письмо брату? 6. Нина едет домой на трамвае.
 2. Миша пишет письмо брату. 7. Лена пьет малиновый сок?
 3. Миша пишет письмо брату? 8. Наша Таня горько плачет.
 4. Миша пишет письмо брату. 9. Вчера Коля получил пятёрку?
 5. Миша пишет письмо брату? 10. Саша купил новую рубашку.

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
А	на 1-ом слове	+						+			
Б	на 2-ом слове					+					
В	на 3-ем слове		+						+		
Г	на 4-ом слове			+	+		+			+	+

Testovi za razvijanje navika i umijeća slušanja i razumijevanja primjenjuju se ne samo pri uvježbavanju i provjeravanju fonetskog već i drugog jezičnog gradiva. Naprijed smo pokazali neke testove sa slikama pomoću kojih se usvaja i provjerava poznavanje nove leksike. U navedenoj literaturi naći ćemo čitav niz različitih testova za usvajanje i provjeravanje leksičkog materijala. Evo tri primjera na ruskom jeziku:

1. Вы услышите четыре пары слов. Скажите, какие из них не являются синонимичными: А. рука — ручка, В. очи — глаза, В. ходить — шагать, Г. комната — дерево (+).
 2. Какой из мальчиков собирается начать работу: А. Миша сидит на стуле; Б. Петя открывает книгу (+), В. Саша ест пирожные, Г. Коля спит.
 3. Дополните правильно следующее предложение: »Почтальон приносит нам...« А. почтовые марки, В. хорошие подарки, В. письма (+), Г. молоко.

Kako se u suvremenoj nastavi stranih jezika preporučuje kompleksno usvajanje leksičkog materijala, pri usvajanju nove leksike razvijanje navika slušanja povezuje se s razvijanjem navika usmenog izražavanja, čitanja ili pi-

smenog izražavanja. Stoga se i velik broj testova sastavlja tako da se u njima kombinira slušanje i čitanje. Nastavnik, na primjer, čita zadatak, a učenici imaju pred sobom četiri odgovora i zaokružuju onaj koji se traži u zadatku. Evo nekoliko takvih primjera:

1. (Učenik čuje) Какое предложение является ответом на следующий вопрос: Когда Миша приехал сюда?
(Učenik čita) А. На поезде, Б. Да, он приехал, В. Он уехал отсюда, Г. Вчера вечером (+).
2. (Učenik čuje) Выберите ответ к вопросу: Сколько времени нам надо будет провести в Москве?
(Učenik čita) А. Он живёт в Москве, Б. Да, нам надо будет, В. Я думаю, не больше трёх дней (+), Г. Мы хорошо провели время в Москве.
3. (Učenik čuje) Какое предложение больше всего погодит по смыслу к следующему: Миша опустил письмо в почтовый ящик.
(Učenik čita) А. Миша открыл почтовый ящик, Б. Миша потерял письмо, В. Миша отправил письмо (+), Г. Миша опустил письмо на землю.
4. (Učenik čuje) Обозначьте крестиком числительное, которое я прочитаю: Тысяча четыреста девяносто пять.
(Učenik čita) А. 1425, Б. 1935, В. 1495 (+), Г. 1945.
5. (Učenik čuje) Укажите, где живут Ивановы. «Мы живём на первом этаже, а Ивановы живут над нами.»
(Učenik čita) Ивановы живут: А. на 4-ом этаже, Б. на 2-ом этаже (+), В. на 3-ем этаже, Г. на 6-ом этаже.
6. (Učenik čuje) Вы услышите короткий диалог. Определите, где он проводится: — Что вам надо? — Дайте, пожалуйста, батон и кило сахара. — Всё? — Всё!
(Učenik čita) Разговор проводится: А. в театре, Б. в трамвае, В. в магазине (+), Г. на улице.

Testovi slušanja veoma su pogodni za usvajanje i kontrolu gramatičkog materijala jer se pomoću njih u kratko vrijeme može provjeriti znanje velikog broja učenika. Testovi ne smiju biti preteški. Pomoću njih se prvenstveno uvježbava praktično vladanje gramatičkim znanjem u toku govornog procesa, na primjer:

Обведите кружочком букву перед существительным, которое можно вставить на пропущенное место.

1. Я пишу этой ... А. ручкой (+), Б. рукой, В. ручками, Г. ручки.
2. Я режу этими ... А. ножом, Б. ножницах, В. ножницами (+), Г. ножи.

Обведите кружочком букву перед прилагательным, которое можно вставить на пропущенное место.

1. Этот стол ... А. зелёные, Б. зелёная, В. зелёный (+), Г. зелёное.
2. Эта бумага ... А. красный, Б. белые, В. зелёное, Г. синяя (+).

Ako se pomoću testova usvaja teoretsko gramatičko znanje, preporučljivo je da se svaka gramatička jedinica uvježbava u bateriji od 10 ili više testova, kako bi učenici već pri samom vježbanju stekli solidno znanje:

Послушайте и обозначьте крестиком, в каком времени находятся глаголы в следующих предложениях:

- | | |
|-------------------------------------|---|
| 1. Миша прочитает книгу. | 6. Лена будет выполнять домашнее задание. |
| 2. Соня выполнила домашнее задание. | 7. Петя читает книгу. |
| 3. Миша будет читать книгу. | 8. Наташа выполняет домашнее задание. |
| 4. Коля читал книгу. | 9. Лида выполнит домашнее задание. |
| 5. Вера выполняла домашнее задание. | 10. Ваня прочитал книгу. |

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
А	в прошедшем вр.		+		+	+					+
Б	в настоящем вр.							+	+		
В	в будущем вр.	+		+			+			+	
Г	— . —										

или: Послушайте и обозначьте, в каком лице стоят глаголы в следующих предложениях: А. в первом лице, Б. во втором лице, В. в третьем лице,

или: Послушайте и обозначьте, в каком падеже стоят существительные в следующих предложениях: А. в именительном, Б. в винительном itd.

Lakši su testovi u kojima se traži da učenik između tri (četiri) rečenice označi onu u kojoj se glagol nalazi u prezentu (futura), ili imenica u nominativu (akuzativu), ili pridjev u jednini (množini) itd.:

Обозначьте предложение, в котором глагол находится в прошедшем времени:

1. А. Миша носит книгу.

2. А. Мама печёт пироги.

Б. Миша принесёт книгу.

Б. Миша, не пеки пироги!

В. Миша нёс книгу.

В. Лида будет печь пироги.

Г. Миша несёт книгу.

Г. Миша пёк пироги?

		1	2
А	прошед-		
Б	шее		
В	время	+	
Г			+

Veoma su zanimljivi oni testovi slušanja pomoću kojih se vježba sposobnost zapamćivanja. Kao što i nastavnici materinskog jezika navikavaju učenike da pamte kraće ili dulje tekstove, i nastavnici stranih jezika treba da navikavaju učenike da pamte dulje ili kraće tekstove na stranom jeziku. Netočno je mišljenje da te navike nije potrebno sustavno razvijati u stranom jeziku jer su one već razvijene na materinskom. Ako učenici umiju pamтити kraće ili dulje zvučne tekstove na materinskom jeziku, kod njih će se lakše razviti te iste navike na stranom jeziku, ali tek poslije solidnog i sustavnog rada kojim će se razvijati te iste navike na stranom jeziku, počevši od kraćih zvučnih tekstova, koji se sastoje od 2—3 rečenice, do prepričavanja kraćih ili duljih štiva, pripovjedaka, različitih opisa, pejzaža, karakteristika itd.

Vježbe u razumijevanju i zapamćivanju nastavnik započinje najjednostavnijim testovima, koje zatim prema nivou znanja i sposobnosti zapamćivanja proširuje i otežava na različite načine:

1. Я положил книгу в сумку. Скажите, где лежит книга: А. на столе, Б. на парте, В. в сумке, Г. на полу?
2. Я положил книгу на стол, а ручку на тетрадь. Скажите, где лежит ручка: А. на столе, Б. на тетради, В. на книге, Г. в книге?
3. Я положил книгу на стол, пенал на стул, тетрадь на окно, резинку на книгу. А теперь скажите, где лежит пенал: А. на столе, Б. на стуле, В. на окне, Г. на книге?

4. Я прочитал рассказ, написал письмо, закрыл книгу, списал домашнюю задачу. А теперь скажите, что я прочитал: А. книгу, Б. письмо, В. рассказ, Г. домашнее задание?
5. Парта сделана из дерева, ручка из пластмассы, сумка из кожи, книга из бумаги. А теперь скажите, что сделано из пластмассы: А. ручка, Б. книга, В. сумка, Г. парта?
6. Я не могу дотронуться до книги, она высоко; я не могу дотронуться до дерева, оно далеко; я не могу дотронуться до машины, она на улице. А теперь скажите, почему я не могу дотронуться до дерева: А. Оно высоко, Б. Оно далеко, В. Оно на улице, Г. Оно недалеко?

Osim različitih zadataka objektivnog karaktera (testova) koji nam omogućuju da u kratko vrijeme objektivno provjerimo vještine i navike slušanja velikog broja učenika, postoji i čitav niz drugih vježbi za razvijanje slušanja i pismenog izražavanja itd. Tako nastavnik može za govornu vježbu na početku sata sastaviti kraći tekst od već obrađenog jezičnog materijala (koji je potrebno na satu ponoviti) te ga ubrzanim govornim tempom pročitati ili ispričati učenicima, a zatim sposobnost slušanja provjeriti na različite načine.

Nastavnik može pročitati (ispričati) učenicima kraći odlomak ili priču, a zatim tražiti da je 1—2 učenika ponove. Poslije toga učenici zapisuju priču po sjećanju. U petom razredu osnovne škole na taj će se način zapisati 2—3 rečenice, u šestom razredu priča od nekoliko rečenica, a u sedmom i osmom razredu kraće priče ili dijelovi priče. Ako je tekst dulji, potrebno je sastaviti plan prepričavanja i pisanja. U gimnaziji se u takvim slučajevima prepričavanje i pismene vježbe provode obično po planu.

Da bi kontrolirao kakovu brzinu učenici mogu pratiti zvučni tekst, nastavnik može provesti slijedeću vježbu. On kaže učenicima da će pročitati deset rečenica. U svakoj od njih ponovit će se jedna od tri imenice, npr. ponedjeljak, srijeda, subota. Učenici na listiću za odgovore označavaju koja se od te tri imenice nalazi u prvoj, koja u drugoj, koja u trećoj rečenici itd.

1. В понедельник Миша заболел.
2. В среду он не пришёл в школу.
3. От вторника до пятницы у Миши была высокая температура.
4. В субботу Миша первый раз вышел на улицу.

		1	2	3	4
А	понедельник	+			
Б	среда		+		
В	суббота				+
Г	— . —			+	

Prema tome jesu li u svakoj rečenici uspjeli označiti pravu riječ i koliko su pogrešaka u čitavoj vježbi napravili, nastavnik zaključuje kakav je stupanj razvijenosti navika slušanja i kakvim su tempom učenici sposobni da slušaju novi (u stanovitoj mjeri poznat, dobro poznat) tekst. Riječi koje treba da se označuju mogu učenici u prethodnoj govornoj vježbi naučiti i držati u pameti, nastavnik može te riječi zapisati na ploču i sl. Kad on prvi put provodi vježbu, pazi da tempo bude nešto sporiji od onog koji učenici mogu bez poteškoće pratiti, a kasnije ga podešava prema cilju koji vježbom želi postići.

Vježba pogodna za razvijanje navika i umijeća slušanja jest i pričanje unatrag. Provodi se obično na početnom i srednjem stupnju. Pričanje unatrag uzrano je uz štivo koje se obrađuje, a provodi se na slijedeći način: nastavnik kratko ponavlja s učenicima štivo: »Sonja je ustala, ona se umiva, Sonja se češlja i oblači, Sonja doručkuje, Sonja ide u školu.«

Ponavljanje se svaki put provodi sve bržim i bržim tempom, zatim nastavnik kaže: »A tko će sada ispričati tu priču na ovaj način:

— Sonja još ne ide u školu, ona tek doručkuje. Sonja još ne doručkuje, ona se češlja i oblači. Sonja se još ne češlja i oblači, ona se umiva. Sonja se još ne umiva, ona je tek ustala. Ili:

— Prije nego što ide u školu, Sonja doručkuje. Prije nego što doručkuje, Sonja se češlja i oblači. Prije nego što se češlja i oblači, itd. Ili:

— U osam sati Sonja ide u školu. U sedam i po Sonja doručkuje. U sedam i četvrt Sonja se češlja itd.

Nastavnik može tražiti da neka učenica ispriča što je jutros radila, a zatim da to još jednom ispriča unatrag. Osim toga što je pogodna za stvaranje navika i umijeća slušanja i zapamćivanja, ta je vježba pogodna i za razvijanje pamćenja na stranom jeziku. Naravno, nastavnik treba da pazi da se ne upotrebljavaju proširene i zavisne rečenice sa složenom sintaksnom strukturom koja se još nije u razredu obrađivala pa će neke rečenice biti prihvatljivije za jedan, a druge za drugi strani jezik.

Korisna vježba za razvijanje slušanja i usmenog izražavanja jest i opis slike ili stripa. Tempo opisa na različitim stupnjevima učenja jezika treba da bude različit. Jedan od načina opisivanja slika jest i tzv. »pokazivanje slika«, koje nastavnik obično provodi na početnom stupnju učenja na ovaj način:

— Nastavnik pripremi nekoliko slika — to mogu biti i fotografije, posebno snimljene za ovu svrhu — i pokazuje ih učenicima.

Svaku sliku opisuje jednom rečenicom: Ana je ustala, Ana se umiva, Ana se češlja, Ana doručkuje, Ana ide u školu. Učenici gledaju slike i slušaju nastavnika.

— Zatim nastavnik daje slike jednom učeniku. Nastavnik opisuje sadržaj slike, a učenik ih pokazuje. Sve se odvija u nešto bržem tempu.

— Nastavnik traži da jedan učenik pokazuje slike, a drugi da ih opisuje. Pokazivati slike može jedan učenik, a opisivati jedan, dva ili više njih.

— Nastavnik daje učenicima slike. Svaki učenik koji je dobio sliku treba da je opiše. Dok govori, učenik drži sliku u ruci, a zatim je vraća nastavniku.

Nastavnik reda slike na ploči i traži od učenika da ih opisuju onim redoslijedom kojim su poredane. Za svakog učenika raspoređuje slike drukčije.

— Na kraju nastavnik traži od jednog učenika da opisuje slike po sjećanju. Dok jedan učenik opisuje, drugi pokazuje slike onim redoslijedom kojim ih prvi opisuje.

Uz spomenute vježbe za uvježbavanje navika slušanja i razumijevanja, postoji i niz drugih. Navike slušanja i razumijevanja ne usvajaju se na isti način u svim stranim jezicima. Nastavnici koji predaju dva strana jezika znaju iz vlastitog iskustva da se navike pismenog ili usmenog izražavanja razvijaju u jednom jeziku brže, a u drugom sporije. U jednom će jeziku učenici lakše usvajati navike i umijeće usmenog izražavanja, u drugom će pak lakše usvajati navike i umijeće čitanja ili pismenog izražavanja. Dok će se u onim jezicima u kojima je fonetski ili leksički jezički sustav sličan materinskom jeziku učenika, navike slušanja i razumijevanja brže razvijati, u onim jezicima u kojima je leksički ili fonetski sustav različit razvijati će se teže. Dragocjena su iskustva nastavnika o tome kako u svojoj nastavnoj praksi primjenjuju navike slušanja i razumijevanja, kako prilagođavaju svoj govor dobi i sposobnostima učenika, kako odabiru i obrađuju frekventnu leksiku i izraze, kako raspoređuju ostalo jezično gradivo, kako navikavaju učenike na različit govorni tempo, na glasove

drugih govornika, kako razvijaju različita umijeća učenika kao: umijeće da (automatski) reagiraju u različitim situacijama, umijeće da razlikuju riječi koje se jednako ili slično izgovaraju (homonime), umijeće da prepoznaju različite tipove intonacije itd.

LITERATURA

1. Rajtston, Džastman, Robins. *Vrednovanje u savremenom obrazovanju*, Beograd 1966.
2. David P. Harris. *Testing English as Second Language*, McGraw-Hill Book Company 1969.
3. Rebecca M. Valette. *Tests in Fremdsprachenunterricht*, Cornelsen Verlag 1971.

Tatjana Srebot

FONETSKA STRANA MAGNETOFONSKIH VRPCI

Jedno od osnovnih načela suvremene lingvistike jest da je primaran govorni jezik, a ne pisani, kao što su mislili tradicionalni lingvisti. Pisani jezik razvio se iz govora i zato je sekundaran. To vrijedi ne samo za jezike pojedinih naroda nego i za svakog pojedinca. Dijete najprije usvaja jezik kao govorno komunikacijsko sredstvo i tek nekoliko godina kasnije kao pisano, ukoliko ga uopće usvoji kao takvo. Pismeni i obrazovani čovjek danas također izgovori neusporedivo više govornih jedinica (utterances) nego što ih napiše. Njegova osnovna upotreba jezika je govor.

Taj jaki naglasak na živom jeziku odražava se i u suvremenoj nastavi. Danas smo mnogo više svjesni značaja praktične upotrebe jezika, to jest govornog jezika, nego, na primjer, još prije 30 godina.

Jezik je veoma komplicirana pojava, koja se sastoji od više komponenata — gramatičke, leksičke i fonetske, koje je moguće samo teoretski razgraničiti, ali ne i praktično. Koliko god brzo izgovorili i najkraću govornu jedinicu (utterance), postoje sve tri komponente. Uvijek imamo posla s gramatikom, vokabularom i fonetikom.

Suvremena metodika nastave stranih jezika razlikuje četiri osnovna jezična umijeća koje obučava slijedećim redoslijedom: razumijevanje govora, govor, čitanje i pisanje. Fonetska komponenta postoji, dakle, u sva tri umijeća i od bitne je važnosti kod prva dva, a postoji od samog početka u nastavi stranog jezika.

Zato nije čudno što danas u nastavi stranog jezika polažemo mnogo više pažnje pravilnom izgovoru nego ikada prije. Zahtjev suvremene metodike, koja se oslanja na teorijske postavke moderne lingvistike, jest, dakle, da učimo suvremeni živi jezik, kao što ga govore ljudi u svakodnevnim životnim situacijama. To znači da nećemo učiti riječi pojedinačno, nego uvijek u kontekstu, obračunajući posebnu pažnju pravilnom izgovoru, prirodnom ritmu i intonaciji.

Veoma djelotvorna suvremena pomoć nastavniku da uspješno i brže dostigne svoj cilj jest magnetofonska vrpca. Ona mu pomaže osobito na onom području gdje kao stranac tek rijetko kada dostigne takvu savršenost kao izvorni govornik (native speaker), a to je pri izgovoru. Njemu i učenicima